

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. ŞenoI SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülerək şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılamaz güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmaları az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlelere başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığı göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirginleşmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişiler sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmaları için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

Ali Düzenli

1938 yılının Ekim ayında Trabzon'un Dernekpazarı ilçesinin bugünkü adı Güney Mahallesi olan Kaçal köyünde dünyaya geldi. İlk eğitimini mahallesindeki sıbyan mektebinde aldı. Dokuz yaşında hafızlığa başladı. 1949 yılında hafızlığını tamamladı. 1951 yılında Arapça okumaya başladı. 1958 yılının Mayıs ayında icâzet aldı. 30 Haziran 1962 tarihinde Ordu, Perşembe'de göreve başladı. 1965 yılının sonunda Sinop'a tayin edildi. 11 sene Sinop'ta görev yaptıktan sonra Samsun'a tayini çıktı. 1980'lerde Hollanda'ya görevlendirildi. Hollanda'ki 3,5 yıllık çalışmanın ardından 3,5 yıl da Çarşamba'da görev yaptıktan sonra tekrar Samsun'a döndü. 2003 yılında yaş haddinden emekli olana kadar Samsun'da görevini sürdürdü. Emekliliğinden sonra da vaazlara devam etmiştir. Resmî görevlerinin dışında evinde de çokça talebe okutmuştur. Bunların bir kısmına icâzet vermiştir. Ali Düzenli Hoca kışın Samsun'da, yazları ise Dernekpazarı'ndaki köyünde ikamet etmektedir.

Bu görüşme Eyüp Öztürk tarafından Ali Düzenli Hoca'nın Trabzon/Dernekpazarı/Güney Mahallesi'nde bulunan evinde yapılmıştır.

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat isimli projemiz çerçevesinde bugün çok değerli bir konuğun Ali Düzenli hocamızın hanesinde misafiriz. Hocamıza projemize katılmayı kabul ettiği ve bizleri evinde ağırladığı için teşekkür ediyor ve hemen söyleşimize başlıyoruz.

Kıymetli hocam kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Efendim, babamın bir kitabının kenarına yazdığına göre 1938’de doğdum. Annem de derdi ki, “sonbahar ekim ayında dünyaya geldin.” Dünyaya gelişim tarih itibariyle bu. Doğduğum yer ise babamın evi, burası. Efendim doğduğum bölge Kaçal Mahallesi diye geçer. Esasen üç mahalleden ibaret Kondu köyü var, o Kondu köyündenim ama mahalle itibariyle Kaçal Mahallesi’nde dünyaya geldim. Bizim buralarda pek öyle günü gününe yazım olmazdı. Hatta birikir birikirdi de muhtar köy çocuklarını gider bir anda yazardı. Ben sadece babamın yazdığına göre diyorum 1938, annemin de ifadesiyle sonbahar ekim ayında dünyaya geldim.

Hayatınızın sonraki süreçlerinden de bahsedebilir misiniz?

Şimdi çocukluk devrim burada geçti. O zaman ilkokul vardı aşağıda merkezde fakat beni babam ve ailem sıbyan mektebine verdi. Mahallemizde sıbyan mektebi vardı. Camiye sıbyan mektebi diyorlar şimdi, o zamanlar cami, camide okumaya başladım, elif-bâ. Arka mahalleden Hafız Ali diye birisini hoca tutmuşlardı. Köylü onun ücretini verirdi. Yirmi yedi lira maaşla bak bunu hiç unutmuyorum. Yirmi yedi lira maaşla bir hoca tutmuşlardı. Gündüz sabah gelir ikindiden sonra giderdi. Arka mahalleye evine giderdi, burada yatmazdı. Yirmi yedi lirayı köylü kendi aralarında toplayıp verirdi. Şimdi bu rakam bize çok küçük geliyor ama yine çocukluk döneminde unutmadığım anılarımdan; babam affedersiniz bir ineği sekiz liraya satmıştı. Yani o zaman bir hoca hemen hemen üç inekten fazla bir maaş alıyordu. Orada okudum, okumam oldukça kolaydı, zekiydim, gayet rahat okudum. Kur’an’ı iyice okudum. Hiç unutmadığım bir şey daha var, bir derste biraz kekeledim; hocam bana dedi ki “Çalış, baban seni hafız yapacak öyle diyor. Bir daha çalış da gel!” Böyle bir hatırayı da hatırlıyorum. Ondan sonra dokuz yaşlarındaydım, hafızlığa başladık. Hafızlığı arka mahallede Şenocaklar’dan Salih Şenocak oğlu Ali Faik Şenocak müftüydü belki hatırlarsınız ondan başladım, yedi yaprağa kadar, yani on dört sahifede iken müftü bey vefat etti. Ondan sonra Âşikkutlu Mehmet Efendi’ye gittim. Uğurlu köyüne gittim, orada teyzem vardı, teyzemin yanında kalıyordum fakat çocuktum muvaffak olamadım. Oradan tekrar geldim, babamın dayesi Hafız Abdulvahap Efendi, burada Ulucami köyü var, o köyde hocaydı; onun yanına gittik. Hatta oraya giderken bir hatırayı nakledilir miyim?

Tabi ki hocam.

Annem yatakları sırtına aldı, yatak yorgan, neye yatacaksam, aşağıya indik. Aşağıdan yukarı da bir buçuk saatlik daha mesafe var, yokuş. Giderken bahardı, insanlar da tarla kazıyorlardı, kadının birisi anneme seslendi “Gurbetçin mi geldi?” Annem cevap vermedi. “Güya birisi oldun da cevap da vermiyorsun” falan dedi. Annem de “Nefes alamıyorum ne cevap vermesi” dedi. Gittik, yatakları koyduk. Hocaefendi başka bir yerdeydi, döndük. Gelirken (o kadın) “Geçti mi şimdiki sıkıntın?” dedi. Annem

“Geçti.” dedi. Kadın geldi annemle konuştu: “Nedir, neydi?” dedi. “Bu benim oğlumdur hafızlığını tamamlayacak onun için onu getirdim.” “E ne olacak sonunda?” “Öldüğüm zaman bir Yâsîn okur bana.” Bu sözü hiç unutmuyorum. Biz böyle niyetlerle okuduk: “Öldüğüm zaman bana bir Yâsîn okur.” 7-8 ay kadar orada okuduk, yemeğimizi hocamız yapardı, üç kişiydik bulaşıkları biz yıkardık, caminin içinde yatar kalkardık. Ancak hocaefendi bizden birisini mahfile, beni alt katta bir yere, en aşağı köşeye, başka arkadaşı da en üst köşede birbirinden uzak yerlere yerleştirdi. Böylece çalıştık, hafızlığı bitirdik. 1948-49 yıllarında hafızlığı bitirdim. 1951’de Arapçaya başladık o zaman hemen hemen bütün köylerde Arapça okunuyordu. Bizim bu mahallede değil de arka mahallede Süleyman Çıkrık Efendi isimli bir hocaefendi okutuyordu ondan Arapça okumaya başladım ama gittiğim zaman bazı talebeler üst seviyedeydiler. Yine unutamadığım bir hatıra var orada. Hocaefendi bana ilk önce “tâb’u tasnif kade-i musannif oldur ki her kitaba başlamadan önce yedi şeyi bilmek lazımdır ki üçü vacibetü’l-isti’mal, dördü caizetü’l-isti’mal. Vacibetü’l-isti’mal olanlar; besmele, hamdele, salvele. Caizetü’l-isti’mal olanlar; ismü’l-kitab, fennü’l-kitab, ta’dâdü’l-fusul, tebyînü’l-‘araz.” Böyle başladık, şaşırdım. Ben çocuktum bu kelimelerin hemen hemen hepsi Arapça. Ben ta icâzet aldıktan sonra ne olduklarını anladım. Kitap yazmanın usulü kade-i musannif odur ki her kitaba başlamadan önce besmele, hamdele, salvele böyle başladık fakat ondan muvaffak olmadık.

Anlamadınız ama ezberlediniz cümleyi değil mi?

Ezberledik hatta arkadaşlardan benden ileride olanlar bunu bana yazdı. Ben vazgeçmek istedim Allah rahmet eylesin Bekir (Sıtkı Yakut) Hoca o zaman orada okuyordu o beni ikna etti. “Biz de aynı senin gibiydik, ben onları sana yazayım” dedi, yazıp verdi bana onları bende ezberledim. *Emsile, Binâ, Maksûd* ondan okuduk fakat muvaffak olmadık. Bir sene sonra şimdiki Akdoğan köyü, eski adı Hopşera; orada Çaykara Vaizi Hacı Hasan Yavuz Efendi merhum cennet mekân ders okutuyordu, gittik. “Benim çok talebem var alamam” dedi hoca. “Bu okumak istiyor” ne olur falan diyor babam. Hocaefendi dedi ki, “O zaman meânî okuyan en üst derste olan talebelerden Muhiddin Efendi’ye vereyim o okutsun. *Emsile, Binâ, Maksûd, Avâmil, İzhâr*’ı; ondan sonra ben alırım onları”. Böylece Muhiddin Efendi’ye verdi beni. Babamın dayısının oğlu olurdu. Meânî okuyorlardı, yedi kişilerdi; Ali Şükrü Sula, Ali Fikri Yavuz, Seyfettin Ayık bunlar hepsi vaiz-müftü oldular sonra. Bunlar son derste idiler, öylece Muhiddin Efendi’den başladık, üç sene orada okuduk. Arapça, sarf-nahivi okuduk, meânîye başladık, *Molla Câmi*’ye başladık, hocam icâzet alınca onlar ayrıldılar. Onu biz hoca tuttuk köylü olarak bizim bu aşağı mahallede parayla, ücretini köylü veriyordu. Bir sene burada okuduk. Sonra o sene devlet, arazisi olmayanlara arazi veriyordu. Bu maksatla Muş’a gitti. Muş’a gitti ama biz arkasından o sene gidemedik, başka bir hoca tuttular, ondan da muvaffak olmadık. Biz de Muş’a gittik, ilk hocamızın arkasından gittik. Orada üç sene okuduk. Camide yatar kalkardık, köylü yemeğimizi verirdi. Küçük talebeler giderler toplarlardı, işte ne toplardı; efendim lor peynir, ekmek, hatta çorba geldiği zaman sevinirdik çorba geldi diye, pilav çok gelirdi bulgur pilavı. Köylünün yaptığı yemeği böyle gider talebeler toparlar, biz de caminin içinde yerdik. Caminin içinde yatar kalkardık. Hatta çok enteresan elektrik yok lamba vardı, iki tane lamba vardı şişe lambası dediğimiz. Birisini ortaya koyardık yataklarımızı çark-vâri o lambaya doğru sererdik. Cemaat yatsıdan dağıldıktan sonra alt derste olan arkadaşlar da ayrı bir grup hâlinde orada çalışırdı. Hatta bazen olurdu ki geç yatarlardık. Sabah namazına kalkamazdık, köylü gelirdi biz hâlâ yatıyoruz. “Mollalar kalkın” derlerdi. Böylece kalkardık, hemen alelacele yatakları toparlar, abdest alırdık namazı kılardık. Yine oradan yemeğimiz gelirdi, çayımızı köylü tarafından getirilirdi.

Köylüler öğrencileri seviyordu.

Seviyordu, onlar bakıyordu, aşağı yukarı on iki kişi falandık. Köylü bizim yemeğimizi veriyordu, Allah hepsine rahmet eylesin, hepsine dua ederim şimdi; üç sene orada okuduk. Orada bitirdik artık icâzet alacağız, icâzet merasimini bu mahallede yaptık yani geri geldik, Hocaefendi de geldi köyümüzde yaptık icâzet merasimini, sene 1958 Mayıs ayı. O zamanlar Arapça'dan icâzet alanlar oldukça kalabalık olur, birçok hocalar gelirdi. Çevreden hocalar gelirdi, davet edilirdi. Hatta bazı hocaları biz talebe olarak onlara davetiye götürdük, onlar da gelirdi, büyük kalabalık olurdu, köylü yemek pişirirdi ama o yemeği biz tedarik ederdik yani icâzet alanlar. Köylü gelenlere yemek verirdi, sırasıyla gelen misafir hocalar yarım saat, bir saat vaaz ederdi. Kadımlar da toplanırdı ama ayrı bir yerde toplanırlardı. Onlara da bir hoca ayırırlardı. Sen derlerdi ki git kadınlara vaaz et, hiç unutmuyorum; Fetin Efendi diye bir hocaefendiyi de o zamanlar benim icâzette kadınlara görevlendirdiler. Böylece öğle namazına kadar vaazlar biter, öğle namazından sonra icâzet alacak talebeler cübbeli sarıklı gelir, seccade üzerinde oturur, Hocaefendi de önlerine oturur, elindeki icâzetnâmeleri okurdu.

İcâzetnâme nedir? İcâzetnâme benim adım başta gelir, ondan sonra hocamın adı gelirdi. Aynen şöyle bir iki kelimeyle Ali Efendi şu kadar sene bana devam etti, sonunda icâzet istedi, eskilerin usulüyle ben de ona icâzet verdim. Bana hocam Hacı Hasan Efendi icâzet verdi, ona, hocası icâzet verdi, böyle giderlerdi ta Abdullah İbn Mesud'a kadar. Abdullah İbn Mesud da Resûlullah'tan, Resûlullah da Cebrail'den, Cebrail de Allah'tan. İcâzetin içeriği böyledir. Böylece okunur, "Ben de şimdi icâzet verdim" derdi. İcâzet alanların sonunda ismi okunurdu. Ali Efendi, kalkarsın, eğilirsın; kulağına bir şey söylenirdi, bu bir sırdır. O Resûlullah'tan beri söylenegelir. İcâzet alana söylenir, başkasına söylenmez.

Hocam siz hiç başkasına söylemediniz mi?

İcâzet verdiklerime söyledim ama başkasına söylemedim. Ondan sonra icâzet ele verilirdi. Hocanın eli öpülürdü. Sonra diğer hocaların elleri de öpülürdü. 1958 senesinde biz üç kişi icâzet almıştık. Üçümüzün icâzetlerini hocaefendi bu usulle okudu ve bize icâzet verdi.

Kıymetli hocam icâzet alınca kadar geçen süreçte hangi kitapları okudunuz?

Okuduğumuz kitaplar sarftan *Emsile*, *Binâ*, *Maksûd*, *İzzî* dört kitap. Ondan sonra nahivden *Avâmîl*, *İzhâr*, *Kâfiye*, *Molla Câmî*. Bunlardan sonra meânî, meânîden sonra İsbâgûcî yani mantık. Ondan sonra da akâid okuduk. Bu arada yardımcı kitaplar da okurduk; nahivdeyken Halebî, *Mültekâ*. Halebî'yi tamamıyla okuduk. *Mültekâ*'yı tam okuyamadık. Meânîden sonra tefsirde *Kâdî Tefsiri*'ni okuduk, usul-u fıkıhtan da *Mir'âtü'l-usûl*'ü ama bunun da hepsini değil, baş tarafından bir miktar okuduk. Böylece icâzete hak kazandık. En son okuduğumuz Molla Hüsrev'in yazdığı *Mir'âtü'l-usûl* adlı eseridir. Çok zor bir kitaptır. En son o okunurdu. Böylece icâzet aldık.

Hocam siz hiç resmî okullarda okumadınız mı?

Yok, okumadım. İlkokulu bile okumadım, onu da anlatacağım biraz sonra. Efendim vaizlik imtihanları ilan edilir, çeşitli vilayetlerde olurdu. Biz Ankara'ya gittik. Hatta Ankara'da bir hatıramı anlattım Samsun'a gittik, Samsun'da bizi almıyorlar, niçin, askerliğini yapmayanları almıyoruz, biz de telefon açtık Ankara'ya, Diyanet İşleri Başkanı Eyyüp Sabri Hayırhoğlu -Allah nur içinde yatırsın-

“Oğlum girebilirsiniz, nasıl almazlar” dedi. Gittik, vaiz bakıyordu müftülüğe “Oğlum önümde resmî bir yazı yok alamam” dedi. Biz de Bekir hoca ile beraber gittik Ankara’ya. Ankara Diyanet İşleri Başkanlığı o zaman gençlik parkının yanında iki katlı bir ilkokuldaydı. Gittik yine almıyorlar bizi, askerliğini yapmadınız diyorlar. Diyanet başkanı da izinli, evde. Yeniden reise telefon açtık. “Hocam siz girebilirsiniz, dediniz biz de Samsun’dan geldik fakat bizi almıyorlar”, Ulus’a geldik orada bir hemşerinin dükkânından telefon ediyoruz, “Oğlum ben telefon ediyorum siz gidin” dedi, gittik ki “Samsun’dan gelenler Samsun’dan gelenler” diye bizi arıyorlar, çok kalabalık. Gittik. “Ya neredesiniz gelin bakalım.” Hemen bizim evrakımızı hazırlayıp bizi sınava aldılar. Böyle imtihana girdik, imtihan o zaman nasıl olurdu? Diyanette Yüksek Din Kurulu üç beş kişilik bir heyet vardı. Evvela bir Arapça kitap önünüze açarlar, Arapça metin okuturlardı. İsimle çağırırlardı, biz de sınava girip çıkana sorardık ne sordular diye. Arapça okuturlardı, bazılarına kelime de sorarlardı derken sıra bize geldi; “Ali Düzenli”, girdim. Ama bana bir arkadaş “Yüksek sesle konuşacaksın” dedi çünkü Yüksek Din Kurulu başkanı olan Hasan Fehmi Başoğlu duymuyordu. Onun için yüksek sesle başladım. “Râdiyallahu teâlâ ‘annâ ve ‘anküm ve ‘an kâffeti’l-müslimin. Bismillahirrahmanirrahim.” Gösterdiler bir yer oradan başladım, okuyorum ama güzel, kolay geldi bana. “Ve yebdulu hakkahüm” deyince o, “Olmadı” dedi. Allah Allah. Tekrar baştan aldım “ve yebdulu hakkahüm” Hasan Efendi, orada üye, başka bir Hasan, sonra reis oldu Antalyalı’ydı, “en yübdile desene” dedi. “Ve li’l-imâmi en yübdile hakkahüm.” “Haa. Kalk.” dedi, ben de kalktım böylece bütün imtihana girenleri, deneme imtihanından geçirirlerdi. Sonra kazananları liste hâlinde okur, yazılıya alırlardı. İsmim çıktı, hemen koştum. Sözlüyü geçtik yazılıya girmeye hak kazandık. Fakat o sene 1958 yılında yazılıyı kazanamadım. 1959’da kazandım. Hatta enteresan bir şeyi daha hatırlatayım, benim yanımda oturan birisi daha vardı. Kitap alıp verme var ama konuşmak yoktu sınavda. Sözlük verir alırdık, ben yaptım bitirdim zarflayıp kalkıyorum. Yanımdaki arkadaş “Ne yaptım” dedi. “Ya bitirdim, yaptım” dedim. “Ya ben bir şey yapamadım ne olur?” falan dedi. Ben de oturdum, bütün yaptıklarımı kopyalayıp koydum o sözlüğün içerisine, ona verdim sözlüğü, onu al dedim. Çıktım dışarıya sonra o çıktı, dedi ki, seninki olduysa benimki de oldu; hep senin yaptıklarını yazdım. Kazandık fakat ben askerliğimi yapmadığım ve ilkokul diplomam da olmadığı için o vazife aldı ben alamadım. O 1959’da vazife aldı, müftü oldu. Hiç unutmuyorum bizim Çaykaralı bir arkadaş Ömer Lütfi Sula’ydı.

Ben gittim İzmir’e ağabeyimin yanına, orada dışarıdan ilkokul diplomasını aldım. Askere gittim, askerden geldikten sonra 60 ihtilali olduğundan artık dışarıdan imtihanla kazananları almıyorlar. Saadettin Evrin Paşa isminde birisi reis muavini, Hasan Hüsnü Erdem o da reis (Diyanet Başkanı). O kaldırdı dışarıdan sınavı, ilk imam-hatip okulları da mezun vermeye başlayınca biz o zaman mezun olur olmaz vazifeye başlayamadık. Sonra bir ara Saadettin Evrin başka göreve gidince dışarıdan mezun olanları da sınava aldılar, biz de hemen sınava gittik Ankara’ya. Hiç unutmuyorum Mesut Bey özlük işleri müdürü, “Yeniden imtihan edeceğiz” dedi. Ben de “Burada benim dosyam var, açın bakın ben kazandım” dedim. Olsun yeniden imtihan edeceğiz dedi, zaten iki kişiyiz. “Ne yapalım, girelim” dedik. Girdik imtihana, birisi bize üç soru sordu, “ama üçüncü soruyu uzun yazacaksınız, ifadenize bakacağız” dedi. “Yemin nedir? Kaç kısımdır? Yemin-i gamûs ne demektir?” Sorular bunlardı. Verdik imtihanı ve kazandık. Bizi tayin ettiler. O zaman Cansız Mustafa Efendi de Diyanet’te seminer programını hazırlıyor. Benim köylümdür Mustafa Cansız.

Mustafa Cansız Hoca’yı tanır mısınız?

Tanırdım. Ben özlük işleri müdür muavinine gittim, tayinimi yapacak. O da geldi onun yanına oturdu. Sigarayı yaktı, “Bir kahve söyle” dedi ona ve “Bunu iyi bir yere ver, benim hemşerimdir” dedi. O

da “Seni Şebinkarahisar’a Giresun’a vereyim” dedi. Ben oraya gitmeden önce (Ordu) Perşembe’nin boş olduğunu öğrendim, Ankara’ya gider gitmez Perşembe için delikçe vermiştim. Biz imtihan olacağını bilmiyorduk. Şimdi Şebinkarahisar yol güzergâhı değil, Mustafa Efendi “Havası temiz, suyu temizdir, git” falan dedi. Dedim “Yok”. O “Nereyi istiyorsunuz?” dedi. Dedim “Perşembe’yi versinler.” Dediler ki bana “Perşembe’yi biz teklif ettik.” “Kime teklif ettiniz?” dedim. “Ali Düzenli’ye” dediler. Ben de dedim ki “Ali Düzenli benim.” “Tamam” dediler, hemen yaptılar tayinimi. 30 Haziran 1962 tarihinde Perşembe’ye geldik, 30 Haziran’da vazifeye başladık. 5 Temmuz’da bizi seminere çağırdılar, gittik Ankara’ya, 162 kişi, hiç unutmuyorum vaiz-müftü karışık 45 gün seminer gördük Ankara’da. Atatürk Lisesi’nde yatar kalkardık, Sıhhiye’de. Böylece vazifeye girmiş olduk.

Kaç yıl görev yaptınız hocam?

Toplamda 43 sene yaptım görev. 3,5 sene Perşembe de yaptım. Sinop Müftüsü İsmet Selim, o Sinop’ta müftüydü. Beni duymuş. Geldi bana dedi ki “Seni Sinop’a alacağım.” Olur mu olur. Vilayet dedim, gidelim. Müracaat ettim ve beni Sinop’a aldı. Sinop’a 1965 yılının son ayında gittim. İsmet Selim’le bir müddet çalıştık, sonra o Ordu’ya tayin oldu. Manisa Müftüsü Refik Akçalıoğlu oraya geldi. Onunla tam on bir sene çalıştım. Sonra Samsun’a tayinimi istedim. Zor olsa da yaptık tayini ve geldik Samsun’a. 1977’de Samsun’da vazifeye başladım. Uzun süre Samsun’da vazife yaptım. 1980’lerde bizi Avrupa’ya görevlendirdiler. Hollanda’ya gittik, 3,5 sene de orada görev yaptım. Hollanda’dan yine Samsun’a geldim. Bu süreçte rotasyon diye bir şey çıkardılar, Beşiktaş’a tayinimi yapmışlar. Ben gidemedim. Annem babam burada (Trabzon’da, köyde) yalnız, onlarla irtibat hâlindeyim. Gittim Ankara’ya, Çarşamba’ya çevirdim tayinimi. Dolayısıyla Samsun’dan gidiş-geliş yaptım Çarşamba’ya. 3,5 sene de Çarşamba’da vaizlik yaptım. Fakat tekrar Samsun’a döndüm. Samsun’da 2003 senesine kadar görev yaptım. 2003 senesinde yaş haddinden bizi emekli yaptılar. Böylece vazife sürem doldu. Vazifem bitti ama hâlâ Samsun’da vaaz yaparım, bırakmıyorlar. Cemaatle iyi anlaştık, onlar beni sevdi ben onları sevdim. Hâlâ vaazlara devam ederim.

Kıymetli hocam uzun yıllara dayanan bir din hizmetiniz var ama biz biraz hikâyenin başladığı noktaya Trabzon’a dönmek istiyoruz. Köyünüze dönmek istiyoruz, o dönem 1940’lı 50’li yıllar. Din hizmetlerinin zorluklarla verildiği o yıllarda köyünüzde teneffüs edilen dinî havaya dair bir şeyler söyler misiniz?

Bir hatıramı anlatayım, evvela yasaktı okumak. Hatta bekçi tutarlardı, jandarma gelince hemen dağılırdık. Sıbyan mektebinde böyle okuduk. Hafızlığa başladım. Başımda beyaz bir takke. Cumartesi bizim Dernekpazarı’nın haftası. Kalabalık olur o gün ilçe. Çocukluk, kalabalığı göreyim diye oraya indim, ondan sonra mahalleye çıktım. Hâlbuki buradan (sıbyan mektebinden) direkt mahalleye geçebilirdim. Birisi başımdaki takkeyi çekti, cebinden de çakı bıçağını çıkardı takkeyi dilim dilim parçaladı attı yere. Yerler de çamur. “Al da koy şimdi başına” dedi. Dokuz yaşlarında bir çocuktum, sesim kesildi, bir şey konuşamadım. Birisi eğildi “müdür idi o” dedi. Şimdi orada çektiğim şey bu.

Arapça okurken biraz önce bahsettiğim Hopşera köyünde medreselerde kalırdık. Muhtar gelirdi “Hocaefendi, talebeleri dağıt. Yarın şube başkanı geliyor, askerlik yoklaması yapacak” derdi. Ormanlara dağılırdık bütün talebeler, kapatırdık medreseleri. Odalar vardı, her odada iki talebe vardı, yemeğimizi kendimiz pişirirdik. Haber gelirdi, “Tamam, gitti kumandan, gelebilirsiniz” diye, tekrar döner gelirdik. Şimdi böyle sıkıntılar geçirdik. Yalnız bizim akrabadan Hafız Yusuf Efendi diye bi-

risi vardı, bu mahallede çok büyük hizmet verdi. Çocukları okuturdu aşağı mahallede. Tespih eline geçirirdi, Sürmene'nin odun tespihlerinden. Amme, elif-bâ cüzleri elinde. Affedersiniz o zaman çarık giyilirdi, çarıkları da boynundan aşağı asılı. Böyle cumartesi günleri Dernekpazarı'nda ayakta satış yapardı. Karakol kumandanı geldi ama onbaşı, uzatmalı herhâlde. "Bunlar nedir?" dedi. Baktı, sonra attı tespihleri, cüzleri yırttı aldı elinden her şeyi, sonra da çökertinceye kadar onu dövdü. Kimse bir şey diyemiyor tabii, millet böyle bakıyor uzaktan. İşte böyle sıkıntılar geçirdi o günün hocaları. Ama biz biraz önce bahsettiğim sıkıntılardan başka sıkıntı görmedik.

Hocam halk, medreseleri, öğrencileri destekliyordu değil mi?

Tabii, halk destekliyordu. Başka bir hatıramı anlatayım. Ali Fikri Yavuz, onun amcasının oğlu Şevki Öğretmen, Hasan Türker, bunlar üç öğretmen. İzmir tarafından geliyorlarken Afyon yakınlarında bir kalabalığa rastladılar. "Ne var burada?" dediler. Dediler ki "Said Nursi Efendi geliyor onu karşılamaya çıktık." Onlar da dediler ki "Biz de görüşelim." Beklediler, Said Nursi geldi. Tabii herkes elini öptü, onlar da elini öperken Oflu olduklarını söylediler. Said Nursi de "Oooo siz Oflu musunuz? Ofulları çok severim. Yasak her yere girdi ama bir Of'a giremedi. Orada tedris devam etti." dedi. Hakikaten bizim buralarda evlerde, odalarda, affedersiniz burada ahır odaları olur, buralarda hep dersler devam etti. Bizim burası bayır olduğu için oralarda dersler devam etti. Sadece Mehmet Âşıkkutlu Efendi resmî olarak okutuyordu.

Ona resmî görevler mi verildi?

Evet onun resmî görevi vardı, o resmen Kur'an kursu öğretmeniydi. Aynı zamanda Of'un da vaziydi. İki görev yürütüyordu yani. Onun dışındakiler hep kaçaktı. Yasaklar 1950 yılından sonra gevşemeye başladı ama yine kaçınırdık. İşte böyle başladık.

Ali Hocam, o dönemde Kondu bölgesinde etkili olan hocalar kimlerdi?

Şimdi buralarda etkili olan hocalardan bilhassa bahsettikleri kişilerden biri dersiâm Dursun Güveli (Çalekli Dursun) Efendi'dir. Bu eski Osmanlı devrindeki hocalardan Oflu, ondan çok bahsedilirdi. Sonra Mehmet Âşıkkutlu Efendi, Akköse köyünden Abdurrahman Efendi, Maraşlı köyünden İdris Efendi vardı; Of'un en büyük âlimlerinden. O zamanlar bu isimlerden bahsedilirdi. Hatta İdris Efendi'nin *Buhârî*'yi ezbere bildiği ifade edilirdi.

Bir anımı aktarayım: Ramazanda o ve birazdan bahsedeceğim (Kondulu Yusuf Şevki Efendi'nin oğlu) Sulucalı Ali Galip Efendi Samsun'a vaaz etmeye giderlerdi, orada halk onları tutardı. İdris Efendi bir konuşmasında herhâlde siyasete dokundu, aldılar onu polis karakoluna. Polisler hemen götürdüler fakat bütün Samsun ayağa kalktı. Şimdi karakolda ifadeleri alındı, doğru mahkemeye hâkime gitti. Samsun hep arkada. Hâkim onu kurtarmak istiyor "Sen öyle değil de böyle dedin" diyor. (İdris Efendi) "Hayır böyle dedim" diyor. Aynı şeyi tekrar ediyor, şimdi hâkim onu kurtaracak, lafı çeviriyor, "Sen onu demeyi istemedin" diye, o da "Hayır efendim böyle dedim" diyor. O arada Ankara'dan telefon geldi hocayı bırakın diye. Böylece İdris Efendi kurtarıldı.

Bir de şu hatıram var; burada bir köy var Yenice köyü, orada icâzet yapılıyor, hafızlık icâzeti ama biz de gittik bir arkadaşla -öldü Allah rahmet eylesin, Davut Hoca- beraber gittik. Gittiğimiz zaman bir hocaefendi kürsüde belenmiş ama kazılmamış düz bir tarlada vaaz ediyor. Cemaat o tarlanın

içinde çünkü camiye sığmaz. Şöyle bir ifade kullandı: “1385 tarihinden sonra ulema emri bi'l-maruf nehı ani'l-münkerle mükellef değildir.” 1385, kaldı oraya 15-16 sene, bir şey kalmadı. Biz de Davud ile dedik o zaman “Niye okuyalım?” Bu hocafendinin adı Hasan Er ama kimse böyle bilmez onu. Ona Kabro derlerdi. Etrafta Kabro Hoca lakabıyla meşhur olmuştu. Ama adı Hacı Hasan Er'di. Biz icâzetten geldik, arkadaşın avlusunda oturduk. O arkadaşın babası da ölmüşdü, yetimdi. Ne yapalım, okumayalım kaçalım dedik. Peki nereye gidelim. Gidelim Medine'ye. O arkadaşın annesi şöyle yaptı “Ey gidi ne yapacağım, şeytan girdi bu çocuklara. Ben seni yetim olarak okutmak istiyorum sen nereye gideceksin!” falan diye bize bir çıkış yaptı. Dedik o zaman biz hocafendiye soralım. Ben hafızdım, o değildi. Bu emri bi'l-marufı ilgili ayetler ne oluyor? Sıraladık Kur'an-ı Kerim'deki o ayetleri yazdık. Cumartesi günü hoca gelir, ona sorarız bu ayetleri dedik. Hoca geldi. Dedik ona “Hocam bu ayetlerin hükmü kalktı mı?” Hocafendi, gülümsedi. “Oğlum kimse dinlemeyecek sizi.” Hep hatırlarım onun o sözünü. Hiç unutmuyorum; Samsun'da vaaz ediyorum, 23 Nisan herhalde, bando çalıyor. Birden cemaatin hepsi kalkmasın mı pencereye, kürsüde vaaz ediyorum. “Ey Hasan Efendi! Allah sana gani rahmet eylesin, aha dediğini yaşıyorum.” dedim.

Hocam o dönemde Kondu'da görüştüğünüz, tanıştığınız etkili olan hangi hocalar vardı? O dönemin önemli hocalarından Mustafa Cansız, Kondulu Yusuf Şevki Efendi, Bekir Hoca var bu isimlerle tanışıklığınız var mı?

Şimdi şöyle; Cansız Mustafa Efendi'nin hocası Gargar Müslim Efendi vardı. Ben Cansız Efendi'yi tanıdım ama Gargar Efendi'yi tanımadım. Cansız Efendi ondan okumuştı. Gargar Müslim Efendi Çaykaralı'ydı, Çaykara camisinin arsasını da o vermiştir. Hatta şöyle bir ifadesi varmış: “Ben bu caminin avlusunda yatacağım. Ola ki ileride bu camiye büyütürler, üzerimden geçsinler; beni kaldırmazınlar buradan.” Dediği gibi de oldu, cami büyütüldü. O kaldı caminin altında. Arka taraftan giriliyor, kabrine ziyaret yapılıyor. Çaykara camisini biliyorum küçük bir camiydi yetmedi büyüttüler onu, o da böyle kaldı caminin içinde.

Cansız Mustafa Efendi'nin çok hızlı geçti gençliği, çok enteresan, onun da bir hatırasını anlatacağım. Cansız Mustafa Efendi geldiği zaman Gargar Efendi ona yer gösterirdi. Dediler ki “Hocafendi ne yapıyorsun, ya bu böyle birisi, sen buna hürmet ediyorsun.” O da “Onun ilmi onu evirir çevirir yola koyar” böyle derdi. Cansız Mustafa Efendi Trabzon'da uzun seneler encümen üyesi seçildi. Hatta gençliğinde onun orucu, namazı falan bir şeyi yoktu. Ama büyük âlim, sonunda vazgeçti tövbe etti; Diyanet'te vazife aldı. Onun tavla oynadığı bir hocafendi arkadaşı vardı, Şakir Efendi. Onun hastalığında ona ziyarete gitti, eski arkadaşı Şakir Efendi'ye “Oruçlarımı tamamladım, Allah ömür verirse de inşallah namazlarımı da bir tamamlasam da öyle gitsem” demiştir. Ben bunu Şakir Hoca'dan duydum.

Hocam o dönemde köyünüzde tasavvuf büyükleri ya da tasavvufla iştiğal edenler var mıydı?

Vardı, köyümüzde iki kişi Kadirî tarikatına mensuptu. Birisi benim kayınpeder, diğeri bu aşağı mahalleden.

İsimlerini bahşedebilir misiniz?

Birisi Süleyman Efendi, diğeri Hafız derdik ama ismini bilemiyorum. Çok yaşlıydı, Sürmene'de onun şeyhleri vardı, zaman zaman toplantı olurdu evde, yemek falan verirlerdi. Biz de çocuktuk

giderdik. Yemekten sonra bizi çıkarırlardı dışarıya. Sonra müritler odada başları aşikâr zikre, “la ilahe illallah, la ilahe illallah”; saatlerce bunu söylerlerdi. Ben iki tanesine şahit oldum. Bir de esasen Yusuf Şevki Efendi, Ahmet Ziyaeddin Efendi’nin halifesiydi, büyük bir zat. Onun oğlu da meşayihden Sulucalı Ali Efendi, onun hatıralarını duyardık. Oğlundan da duydum ama bilhas- sa benim hafızlığı bitirdiğim hocaefendiden duydum. Onun cenazesinde dediler ki Şeyh Yusuf Efendi öldü. Cenaze yıkandı, getirdiler. Sonra bir yağmur bir yağmur sırlıklam olduk, defnettik güneş açtı, sonra kupkuru olduk, bunu anlatırdı hocam. Ahmet Ziyaeddin Efendi, Hacı Yusuf Şevki Efendi İstanbul’a kalkıp giderken dermiş ki Yusuf’um geliyor, kokusu geldi. Sonra Ahmet Ziyaeddin Efendi, *Levâmiu’l-ukûl’u* yazdığında Mısır uleması onu hadislere ekleme yapıyor diyerek tenkit etti. Yusuf Şevki Efendi de onu “Mısır ulemasına bu kitabı oku” diyerek görevlendirdi. “Ba- kalım hangisi katkılmış.” O da gitti Mısır ulemasına okudu, sonra ondan özür dilediler, “Hoca bizi bağışlasın, biz duygularımızla hareket ettik” dediler. Böyle bir hatırasını da nakleder. Oradan Yusuf Şevki Efendi Medine’ye geçti, orada vazife de bulundu. Hatta onun torunu Süleyman Efen- di bana okuturken ben, Medine’de kaç kişiye icâzet verdiği dair kayıtları buldum. Bunlardan bahsederlerdi.

Ayrıca bir hocaefendi vardı, ondan da bahsetmek isterim. Mustafa Efendi, Deli Mustafa Efendi derlerdi. Bu aşağıda Fındıkoba diye bir köy var, o köyden idi. O gelirdi cumartesi, mutlaka kür- süye çıkacaktı. Çok açık, serbest, hatta çok ağır kelimeler konuşurdu. Of’a gittiğinde müftü onu, hep memurlara, kaymakama falan dokunduğundan, kürsüye çıkarmazdı. Gider müftüye yalvarır “Müftü Efendi, kimseye dokunmayacağım, çıkayım kürsüye” derdi, müftü de onu çıkarırdı. Ama o konuşur konuşur sonunda evirir çevirir yine onlara dokunurdu. Şey derdi: “Bir horozun var dört- beş tane belki on tane tavuğu, başka bir horozu yaklaştırmaz onlara. Sizin var bir tane, onu da takarsınız kolunuza, çıkarır teşhir edersiniz. Bir horoz kadar olamadınız!” Hep bu minvalde ko- nuşurdu. Deli Mustafa Efendi’yi bir camide dinledim, çocuktum, ben çocuklukta da demek ki gi- derdim camilere, hoca vaaz ediyor, kıyamet alametlerinden bahsediyor. Kıyamet alametlerinden birisi de güneş doğduğu yerden değil battığı yerden doğacak. O bana ne kadar etki etti ki kalkar bakardım güneş nereden doğdu, doğduğu yerden mi battığı yerden mi? Böyle, yani bu memlekette elhamdülillah vaaz hiç eksik olmadı, kadınlara çok vaaz ederlerdi. Kadınlar tahsil yapmazdı bizim köyde. Sıbyan mektebine gelir, Kur’ân-ı Kerîm’i okur İslâm’ın şartlarını öğrenirlerdi o kadar. Ama çok vaaz dinlerdiler. Hatta yaşlı kadınlar derdi ki efendim “Lekur Efendi böyle dedi.” Demek ki o onlara etki ederdi. Efendim “Ali Efendi’yi dinledik böyle dedi.” Hatta hiç unutmuyorum babaan- nem “Oğlum Bismillahirrahmanirrahim de, sağ ayağından başlayarak ayakkabını giy, hocaefendi öyle dedi.” derdi. Bunlar hep o hocaların kadınlara yaptığı vaazların etkisi. Kadınların eğitimleri yok ama bilgileri vardı.

Kıymetli hocam biraz da tedris faaliyetlerinize değinmek istiyoruz?

Siz icâzet almış bir âlimsiniz. Kimseye icâzet verdiniz mi?

Ben her şeye doydum da ders okutmaya doymadım. Hep içim kaynar. Hatta şöyle dediğim de oldu: “Eğer öldükten sonra Allah bana ne istiyorsun derse, Ya Rabbi bana talebe ver ders okutacağım.” Ders okutmadan aldığım zevki hiçbir şeyden almadım ama bulamadım istediğim talebeleri. Gitti- ğim yerlerde Perşembe’de üç tane talebem vardı, onları epeyce okuttum. Sonra imam-hatip okulu açılınca onlar benden ayrıldılar, gittiler. Hatta birisi, Hayrettin Hoca uzun seneler Millî Eğitim’de görev yaptı, son olarak lise müdürlüğünden emekli oldu, Ordu Lisesi müdürlüğünden, şimdi ora- dadır. O benim talebemdi. Sabri Elmalı isminde de bir öğrenci vardı, o da öğretmenlik yaptı, diğeri

okumadı. Bu ikisi okudu, Millî Eğitim’de görev aldılar, bunlar Perşembe’den talebelerim. Onları Sinop’a da aldım, gittim, onları orada da okuttum. Onlara biraz Arapça okuttum, sınıfta birisini daha okuttum O da yine Millî Eğitim’e geçti. Hiç unutmuyorum Sarı İmam, sonra Samsun’a ben oraya tayin olunca geldi. O da geldi Yüksek İslam Enstitüsü’nde okudu, Samsun’da öğretmen oldu gitti. Ankara’da, Ankara Lisesi’nde ona vazife verdiler. Müdür onu görünce “Ne kuvvetli torpilin vardı, buraya herkes gelemez” dedi. O da “Benim torpelim yok, müracaat ettim burası çıktı” dedi. Böylece din dersi öğretmeni olarak orada göreve başladı. Ankara’daki görevinden emekli oldu, şimdi emeklidir. Bir gün bir şey anlattı bana. Ankara Lisesi’nde görev yaparken dediler ki ona “Bir subay geldi seni istiyor.” “Allah Allah, ne yaptım bir şey mi yaptım ben falan” dedi. Muharrem Demircan, “Evet benim, hoş geldin” dedim. Aldım onu içeriye. “Seni tebrik ederim” dedi. “Benim kızım neredeyse dinsiz oluyordu, sen kurtardın kızımı” dedi. Meğerse kızı orada okuyormuş. Tebrik etmeye gelmiş. İşte bir talebem o. Arapça okuttuğum ve icâzet verdiğim dört tane kız var. Dört tane kız, bunların birisi imam-hatip okulunda meslek dersleri öğretmeni oldu şimdi Samsun’dadır. Bir tanesi Kur’an Kursu öğreticisi oldu, hatta Diyanet imtihanına girdiği zaman bir şeyler sordular ona, cevap verirken biraz küçümsediler onu. “Ben,” dedi “burada din dersi imtihanına geldim, meğerse yanlış gelmişim.” Böyle açık ve net. Babası zengindi, hiç minneti yoktu. “Aferin” dediler “tamam seni kazandırıyoruz.” Kazandırdılar onu. Kur’an kursu öğretmenidir ama şimdi Arapça okutuyor. Bu ikisi görev aldı. Diğer ikisi ise biri evlendi ama yine okutur arada sırada, diğeri ise vazife alamadı. Arapça okuttuğum ilk icâzet verdiğim dört kız talebeydi.

Hocam kızlara icâzet vermek çok yaygın bir durum başka örnekler var mı bildiğiniz?

Tabii, vardı. Üsküdar müftülüğünden emekli Allah rahmet eylesin Kasım Akçay, o da kızlarına da başkalarına da icâzet verdi. Sonra iki kişi daha okuttum, onlara da icâzet verdim. İlâhiyatta okurken benden dört sene boyunca okudular, bunların birisi Din İşleri Yüksek Kurulu’nda uzman şu anda Salih Şengezer. Diğeri ise Samsun İlâhiyat Fakültesi’nde Dr. Yusuf Yücel. Bu ikisi vazife aldı, daha sonra beş arkadaş daha okuttum, onlara da icâzet verdim. O icâzet verdiğim beş arkadaştan üçü öğretmen, birisi de Samsun Belediyesi’nde eski arşivleri okuma görevlisi, onu oraya aldılar, birisi de zayıfı; o elektrik işine geçti. Şimdi bunlar icâzet verdiğim, icâzet vermediğim sarf nahiv okuttuğum talebeler çok. Onlar mezun oldu gittiler, devam etmediler. Diğerleri devam etti, icâzet aldılar. Böylece 12 kişi kadar talebe okuttum evimde.

Hocam söyleşimizin sonlarına yaklaşıyoruz, 40 yıldan fazla hizmetiniz var. Bu dönemlerde sizi en çok etkileyen hocanız, talebeniz veya karşılaştığınız, şahit olduğunuz bir olayı bizlerle paylaşmayı isteyebileceğiniz bir şey varsa onları alalım?

Birisi birkaç arkadaşla evime geldi. “Elini öpeceğim” dedi. Dedim ki “Elim öpülecek el değil”, yok öpeceğim diye ısrar ısrar, öptü. “Hayrolsun” dedim. “Hayatımı sen kurtardın” dedi. “O nasıl olacak, ben seni ilk defa görüyorum” dedim. “Benim 3,5 yaşında bir oğlum vefat etti, ilk oğlum. Bana o kadar etki etti ki intihar edeceğim, fırsat bulamadım. Oraya buraya baktım olmadı 5-6 kere teşebbüs ettim, olmadı. Bir gün sen vaaz ediyorsun camide, gireyim camiye dedim, girdim. Şöyle dedin: ‘Şu kadar senedir hizmet veriyorum hafızlığım var, efendim hiçbirisine güvenmiyorum da yirmi yedi günlük bir çocuğum öldü, ona güveniyorum, o çocuk bana şefaet edecek inşallah.’ O zaman ben

bunu dinleyince intihardan vazgeçtim.” dedi. “Tamam, o çocuk bana şefaaf edecek. Bunu senden öğrendim hayatımı bana sen bağışladın onun için elini böyle öptüm” dedi. Böyle bir hatıram da oldu.

Hocam çok teşekkür ederiz.